

ניטור שיח ברשת – אוכלוסית גילאים 65+ בתקופת התפשטות וירוס

הקורונה בישראל

ד"ר כרמית רפפורט
מדור מחקר ותודעה

רקע

התפשטות מגיפת נגיף הקורונה (covid-19) שמוצאה בסין, בעיר WUHAN מביאה לחולי רב במדינות שונות, ומקרי מוות רבים בעיקר של האוכלוסיה המבוגרת (גילאי 65 ומעלה). ממקרי המוות בסין ביפן, בדרום קוריאה ולאחר מכן באיטליה ובספרד, הסתמן כי האוכלוסיה בעלת שיעור ההפגעות הגבוה ביותר הינה האוכלוסיה המבוגרת, בעיקר אלו בעלי מערכת חיסונית חלשה ומחלות רקע ולכן מדינות כאיטליה וצרפת קראו למנוע ביקורים בבתי דיור מוגן ולהמעיט בביקורים אצל בני משפחה מבוגרים. מדינת ישראל נוקטת במדיניות סגר מדורגת שהחל מאמצע חודש מרץ 2020 עם סגירת בתי ספר (ב-12.3) וחלק מהמשק ומקומות העבודה (ב-15.3). בזמן זה החל קמפיין "שומרים על סבתא וסבא" אשר קרא להישאר ארוך האוכלוסיה המבוגרת בבתי, ללא יציאה שלא לצורך רפואי או הצטיידות במזון ותרופות, כולל לפעילויות שגרתיות וחברתיות כגון חוגים, פעילות במרכזי יום וקניונים. הקריאה לשמירה על האוכלוסיה המבוגרת השפיעה באופן מיידי גם על בני המשפחה שלהם, אשר התגייסו למען השמירה על הוריהם וסביבהם ונמנעים ממפגשים ומסייעים ברכישת מזון ותרופות. בידוד האוכלוסיה המבוגרת נועד כמובן לשמור על חיי המבוגרים ולמנוע את קריסת מערכת הבריאות הלאומית (כפי שאירע באיטליה), אך יש לכך השלכות חברתיות ונפשיות שיש לשים לב אליהן. ראשית, הסתגרות האוכלוסיה המבוגרת בבתי, חוסר המפגשים עם בני משפחה וחברים ואבדן השגרה המוכרת, מעוררים בעיות חדשות כגון תחושת בידוד, לחץ חריג ואף סמפטומים של דכאון. שנית, הנתק הוביל להדרה בין אוכלוסית המבוגרים לצעירים יותר, באופן שנקלחת מהמבוגרים השליטה על חייהם (הרצון למנוע יציאה מהבתים על ידי הבאת מזון ותרופות למבוגרים עלולה לגזול מהם את תחושת העצמאות ולהותיר אותם בודדים יותר וסובלים אפליה כ"חסרי אונים")¹.

בנוסף, חשוב מאד לציין כי האוכלוסיה המבוגרת הטרוגנית מאד וכוללת מאפיינים שונים לאזרחים ואזרחיות שהם עצמאיים, לעומת תשושי גוף, תשושי נפש וסיעודיים ברמות שונות של חומרה ומורכבות. בקרב אוכלוסיה זו ישנם רבים שעובדים לפרנסתם, ומנהלים חיי שגרה וחברה פעילים ושוקקים והם שונים בצרכים ובמענה הנדרש בתקופה זו מאחרים, סיעודיים למשל גם אם הם משתייכים לאותה קבוצת גיל. לפיכך, יש צורך בהבנת האוכלוסיה, מאפייניה וצרכיה בשגרה על מנת לספק לה מענה מותאם ומכובד המאפשר תפקוד תקין והמשך שגרה במידת האפשר בתוך הבית, תוך חשיבה על ה"יום שאחרי" והחזרה לשגרה הרגילה.

כחלק מהמאמץ הלאומי למניעת התפשטות המגיפה יושמו תכניות שונות בשיתוף המשרד לשוויון חברתי, משרד העבודה הרווחה, פיקוד העורף, רשות החירום הלאומית (רח"ל) ומשרד הפנים בשיתוף הרשויות המקומיות שמטרתן לקדם את הטיפול האוכלוסיות המבוגרות הנמצאות בבתייהן, בעיקר על ידי אספקת מזון ותרופות. חלק מהצרכים העולים בקרב אוכלוסיה זו, הן באופן ישיר והן

¹ <https://www.haaretz.co.il/health/corona/premium-1.8718545>

באופן עקיף, מועלים ברשתות החברתיות ובאתרים באינטרנט. בנוסף, האמצעים הללו מהווים ראי לשיקוף הלך הרוחות של ציבור זה הן מהמצב והן מהטיפול בו וישנה חשיבות להבנת השיח ברשתות החברתיות והתגובות לכתבות בנושאי הטיפול באוכלוסייה המבוגרת.

מטרת המסמך הינה **ניטור השיח התקשורתי סביב אוכלוסיית המבוגרים בישראל לאור מגיפת הקורונה**. המסמך יסקור את הנושאים הבולטים בשיח לאורך החודש האחרון (מרץ 2020) כפי שהופיעו באתרי האינטרנט וברשתות החברתיות, ייבחנו משמעויותיהם וכן יוצגו המלצות למקבלי החלטות וקובעי מדיניות.

הניתוח יתבצע משתי זוויות ראייה: השיח אודות האוכלוסייה המבוגרת והשיח של האוכלוסייה המבוגרת. ברור כי ישנם רבים מהקשישים בישראל אשר לא משתמשים באינטרנט ולא חשופים לדיונים, למידע ולא משתתפים באופן פעיל בשיח (למשל בכתיבת תגובות או ניהול דיונים ברשתות החברתיות)². עם זאת, ניכרת פעילות בשיח האינטרנטי של האוכלוסייה המבוגרת, הן שלה עצמה (ברשתות החברתיות) והן אודותיה ולכן ישנה חשיבות בזיהוי ואפיונו.

ניתוח השיח יחד עם רצף האירועים מעלה מספר נקודות ציון לאורך הזמן:

1. בתחילת אירועי התפשטות נגיף בישראל, עם הגעת הנוסעים מאנית "דיאמונד פרינסס" כשהם חולים ועם הזינוק במספר החולים והמתים באיטליה שרובם קשישים (מעל גיל 80+) עלתה לתודעה הציבורית בישראל ההבנה כי האוכלוסייה הפגיעה הינה אוכלוסיית הקשישים.
2. הוחל בקמפיין "שומרים על סבא וסבתא".
3. עם העליה בכמות החולים בישראל עבר השיח לנושאים אחרים – מובטלים, חרדים, ילדים בבית ואכיפת הסגר. עם זאת, האוכלוסייה המבוגרת תמיד "ברקע" – למשל עיסוק במפוטרים ומוצאים לחל"ת שהם בני 65+.
4. עם התקרבות חג הפסח גובר השיח אודות החגיגות ללא בני המשפחה, בעיקר המבוגרים.

עיקרי השיח

1. המחלה מסוכנת למבוגרים – "עניין של חיים ומוות"
2. תמיכה רחבה בשיח להנחיה לשמור בכל דרך על המבוגרים ובכלל זה לבודד – התיחסות שלילית לכל פגיעה בקשישים (הן של ילדים שלא מטפלים בהוריהם, הן של המדינה המפנה קשישים מהמוסדות).
3. התנגדות להפרות ההנחיות על ידי קשישים, יחד עם הבנה כי הבדידות הקשה להם.
4. באופן כללי, מבוגרים פחות פעילים ברשת – פחות מגיבים. צורכים מידע יותר ממשתתפים.

² לפי נתוני הלמ"ס: מבין גילאי 65-74 58% משתמשים במחשב לעומת 32% מבין גילאי 75+ מתוך: פרק 3 מפאיינים חברתיים וכלכליים של בני 65+ שנתון סטטיסטי 2017
https://brookdale.jdc.org.il/wp-content/uploads/2018/12/Chapter3_2017-compressed.pdf

תובנות והמלצות

- 1. השיח מדבר בעיקר על המבוגרים ולא מערב אותם כשחקן משמיע קול שיש להתחשב ברצונותיו וצרכיו על אף שתודעתית האוכלוסייה המבוגרת נמצאת במוקד האוכלוסיות בסיכון.** יש להגביר את השיח אודותיה, הפעולות שנעשות לרווחתה ובעיקר לשלב את קולות האנשים המבוגרים עצמם – התמודדותם והסתגלותם למצב (כך מבוגרים יוכלו לשמוע סיפוריהם של מבוגרים אחרים הדומים להם ולהשוות את מצבם אליהם, לדוגמא).
- 2. יש רגישות חברתית רבה לפגיעה בקשישים והזנחתם. כתבות על פגיעה בקשישים גוררת תגובות נזעמות כלפי הפוגע.** המצאות המבוגרים ב"לב הקונצנזוס" מהווה את מצבם כסמן להצלחת או אי הצלחת מאמץ הבידוד. בין כלל ידיעות החדשות, ידיעה בנושא פגיעה בקשישים (ואף ידיעה על מבוגרים המפרים את ההנחיות) גוררת תגובות שליליות רבות. ישנה תודעת הגנה נרחבת על האוכלוסייה המבוגרת והפעילות שנעשית עבורם נבחנת בצורה ביקורתית לכן חשוב לתגבר קווי סיוע ולענות במהירות, לעמוד בהבטחות סיוע אם ניתנו, ולמזער ככל שניתן מצבים של אי עמידה בה שהובטח בפרסומים.
- 3. יש לחזק ולשפר את היכולת הטכנולוגית של המבוגרים.** לסייע בתיקון תקלות במחשבים (או להדריך כיצד לתקן). להכין מדריכים פשוטים לשימוש באפליקציות התקשרות בוואטסאפ, גלישה באינטרנט, שימוש באתרי הבנקים והקניות. לספק מחשבים או מכשירי טאבלט לפי הצורך.
- 4. אין התייחסות לקבוצות בתוך אוכלוסיית המבוגרים:** חירשים, עולים חדשים וכו' כולל דרי בתי אבות (למעט בית האבות אשר בו נפטר מספר קשישים וחלקם עדיין חולים). יש לפרסם פעולות וטיפול בקבוצות בתוך אוכלוסיית המבוגרים ולהציע בהתאם מוקדי סיוע ואמצעים שונים פסיים, אינפורמטיביים או נפשיים.

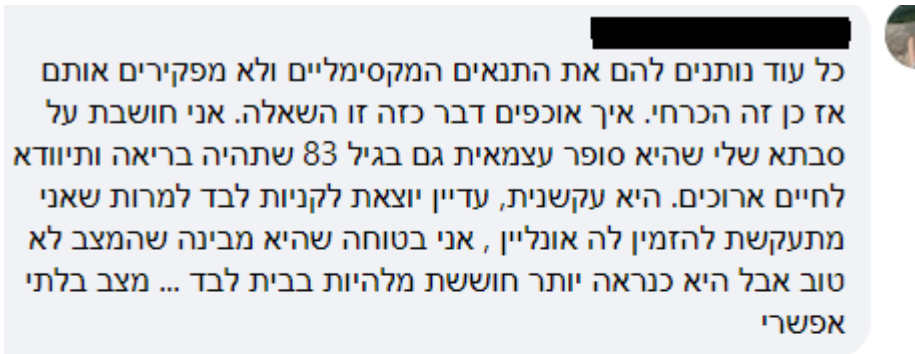
ניתוח השיח בפירוט

א. תחילת השיח אודות האוכלוסייה המבוגרת – תגובה למתרחש בעולם – תמותה בעיקר באיטליה

בחינת שיח האוכלוסייה המבוגרת בישראל ברשת האינטרנט מצריכה בחינה של התפתחות האירועים על ציר הזמן. בתחילת חודש מרץ 2020 החלו הדיווחים על זינוק משמעותי במספר החולים והמתים מהנגיף באיטליה. אחוזים ניכרים מהמתים היו בגילאי 80 ומעלה ועם הדיווחים על המצב הקשה באיטליה החל עיסוק אינטנסיבי בתקשורת לגבי אוכלוסיית המבוגרים בישראל והצורך בהגנה עליהם. הישראלים (המבוגרים) אשר שהו על אניה ה"דיאמונד פריסס" והובאו לארץ כשהם חולים בנגיף, העלו למודעות הציבור כי "הנגיף כבר כאן" והחל שיח אודות השמירה על האוכלוסייה המבוגרת והקשישים. בשלב זה (12.3) משרד הרווחה הורה למנוע כניסת מבקרים לבתי אבות ודיוור מוגן³.

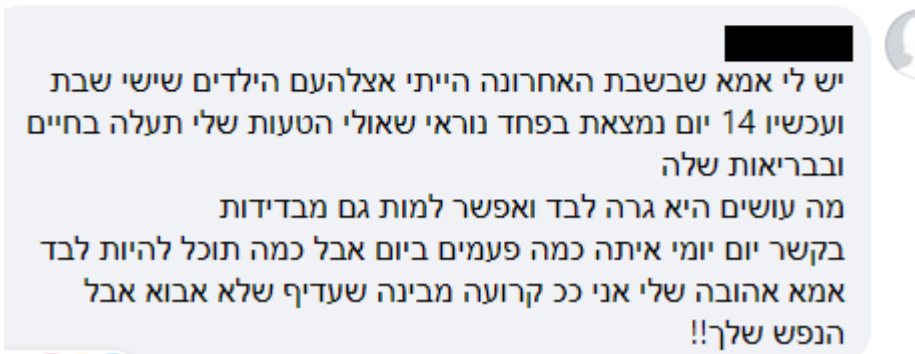
³ <https://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1001321472>

הכותרות עסקו בכך ש"קורונה פוגעת במבוגרים" ובריטניה הודיעה כי "תבודד זקנים"⁴. בתודעה הציבורית מתקבעת המחלה כפוגעת באוכלוסיה המבוגרת ויש להגן עליה. השיח ברשתות החברתיות עוסק במידה נרחבת בסוגיה האם לבדוד את המבוגרים או לא. התגובות חלוקות. לצד הרצון לשמור עליהם יש דאגה מהחמרת בדידותם.

כל עוד נותנים להם את התנאים המקסימליים ולא מפקירים אותם אז כן זה הכרחי. איך אוכפים דבר כזה זו השאלה. אני חושבת על סבתא שלי שהיא סופר עצמאית גם בגיל 83 שתהיה בריאה ותיודא לחיים ארוכים. היא עקשנית, עדיין יוצאת לקניות לבד למרות שאני מתעקשת להזמין לה אונליין, אני בטוחה שהיא מבינה שהמצב לא טוב אבל היא כנראה יותר חוששת מלהיות בבית לבד ... מצב בלתי אפשרי

לייק · השיבי · 1 שבועות · נערך

יש לי אמא שבשבת האחרונה הייתי אצלה עם הילדים שישי שבת ועכשיו 14 יום נמצאת בחד נוראי שאולי הטעות שלי תעלה בחיים ובבריאות שלה מה עושים היא גרה לבד ואפשר למות גם מבדידות בקשר יום יומי איתה כמה פעמים ביום אבל כמה תוכל להיות לבד אמא אהובה שלי אני ככ קרועה מבינה שעדיף שלא אבוא אבל הנפש שלך!!

ב. קמפיין "שומרים על סבא וסבתא" (18.3)

הקמפיין שהובל על ידי בכירים כמו ראש הממשלה ושר הבטחון נפתלי בנט⁵ (שאף הוציא הודעות אישיות) נקלט היטב בציבור. לא רק שהמבוגרים הבינו את חומרת המצב והחלו להישאר בבתים, ילדיהם ובני משפחתם הצעירים יותר שמרו על ההנחיות אף יותר ומונעים מפגשים בין בני המשפחה. הקמפיין הצליח בצורה יוצאת דופן, ולראיה – כעבור כשבועיים, גיל הנדבקים השכיח צעיר יחסית ונע בין 20-50. באתרי נוער עולות קריאות לשמור על סבא וסבתא⁶ והעלו קמפיין לצלם צעירים עם סבא וסבתא / מדברים איתם דרך המחשב תחת ההאשטאג #שומרים_על_סבא_וסבתא.

⁴ https://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-5695128,00.html?fbclid=IwAR2F0a8spbgW6oWNjvLMRv8dUGu9YSpG2vS_KU-hvjKFFeZ4P3HBXr0xSctk#autoplay

⁵ <https://www.srugim.co.il/430814-%D7%91%D7%A0%D7%98-%D7%A0%D7%9B%D7%93%D7%99%D7%9D-%D7%90%D7%9C-%D7%AA%D7%AA%D7%A7%D7%A8%D7%91%D7%95-%D7%9C%D7%A1%D7%91%D7%90-%D7%95%D7%A1%D7%91%D7%AA%D7%90>

⁶ <https://www.frogi.co.il/digital-viral/31908.html>

ג. שגרת החיים החדשה – הסתגרות בבתים

עם המשכות הסגר, בדרגות חומרה הולכות וגוברות, נוצרת בישראל שגרת חיים חדשה בה רבים יוצאים מבתיהם לזמנים קצרים בעיקר לצורך הצטיידות במזון. השיח ברשת עבר לדיונים במציאות הכלכלית החדשה וזו העתידה לבוא. העיסוק במבוגרים, כאוכלוסייה בסיכון הולך ופוחת. עם זאת, הקושי לא לראות את בני המשפחה ובעיקר את הנכדים הולך וגובר. בנוסף גובר העיסוק בנושא בשל חג הפסח המתקרב, שככל הנראה יתקיים במתכונת שונה של משפחות מופרדות (לפי ההנחיה, לא ברור כיצד יתרחש באמת והאם אנשים יקיימו את ההנחיה במלואה).

ביום 24.3 פורסם כי מוסד לתשושי נפש בפרדס חנה יפונה לטובת אשפוז חולי קורונה. הדיווח גרר תגובות רבות כנגד המהלך ושמירה על הקשישים.

לאור המשכות המצב עולים סרטונים רבים ברשתות החבריות ובאתרי החדשות אשר מציגים סבים וסבתות המחפשים דרכים להפגש עם ילדיהם ונכדיהם ללא מגע⁸⁷ – דרך הרכב, עמידה ברחוב. **התגובות חיוביות כאשר הצעירים מגיעים אל הזקנים, אך שליליות כאשר הזקנים הם אלה שיוצאים החוצה.** בנוסף, כל כתבה הנוגעת לאי דאגה של ילדים להוריהם המבוגרים גוררת תגובות רבות (מאות לפעמים) שליליות.

פעילות רבה של עיריות ורשויות מקומיות לסיוע בחלוקת מזון ברשתות החברתיות. לא גוררת תגובות והתייחסות כמעט בכלל.

חג הפסח המתקרב מעסיק את הציבור. בעיקר החשש מאי המפגש בחג החשוב עם בני המשפחה⁹.

⁷ <https://www.facebook.com/photo?fbid=10158607212970572&set=a.289457330571>

⁸ https://www.mako.co.il/news-israel/2020_q1/Article-b243869d4d10171026.htm?sCh=31750a2610f26110&pId=173113802

⁹ <https://www.kikar.co.il/352974.html>

צילומי מסך

קשישים תשושי נפש יפונו ממרכז שיקומי לטובת חולי קורונה: "נגזר עליהם למות"

קרובי מאושפדים במרכז הרפואי שהם בפרדס חנה-כרכור גילו כי יקריהם יועברו למוסדות אחרים. בת של מאושפד: "פגיעה חמורה בחיים שלהם". משרד הבריאות: "זועברו לשם חולי קורונה מבוגרים שאינם במצב קשה"

רענן בן צור וסיון חילאי | עדכון אחרון: 24.03.20, 00:37

אחד הקשישים שמאושפדים במקום באדיבות המשפחה

שתף בפייסבוק

נייף הקורונה | ניתוח

"הקורונה כופה בדידות ודיכאון וזו מכה אדירה לקשישים"

משרד הבריאות הורה שלא לבקר את דיירי בתי האבות והמתנדבים התבקשו שלא להגיע למועדוניות הקשישים • אם המצב יימשך, האוכלוסייה המועדת ביותר להידבקות מקורונה וגם לתחושת בדידות עלולה להיפגע הרבה יותר מכולם

12.03.2020 שני אשכנזי

צילום: fotolia

פרוגי בקמפיין מיוחד: הצעירים שומרים על סבא וסבתא

מספר חולי הקורונה בארץ הולך ועולה, הציבור מתבקש לשמור על מרחק חברתי ובעיקר לשמור מרחק מסבא וסבתא, שכן האוכלוסייה המבוגרת נמצאת בקבוצת סיכון ועלולה לפתח סיבוכים בעקבות המחלה, אנחנו בפרוגי יוצאים בקמפיין מיוחד לעידוד השמירה על סבים והסבתות

פרוגי פרסום ראשון: 18/03/2020, 14:15

פנים

אהבה בימי קורונה: הסבים נאלצו לראות את נכדם הטרי דרך שמש המכוננית

גיא ונעמה כהן הביאו לעולם את ילדם השלישי, ובדרכם חזרה מבית החולים חלפו מחוץ לביתם של סבא וסבתא. לאור ההנחיות המחמירות בשל מגיפת הקורונה, ומחשש להידבקות בנגיף, הסבים המאושרים נאלצו לראות את נכדם רק מבעד לחלון הרכב

ענבר טויר | N12 | פורסם 22/03/20 12:43

בעולם world

בריטניה תבודד זקנים 4 חודשים: "המבחן של הדור שלנו"

ראש ממשלת בריטניה בוריס ג'ונסון
צילום: gettyimages

בעולם מחריפים צעדים כדי לעצור את הקורונה, ומחמירים מגבלות על נוסעים מחו"ל. בייג'ינג תכניס לבידוד את מי שנחת בשדה התעופה. בריטניה נערכת לבידוד ממושך לאזרחים מבוגרים. אחרי הסגר על ספרד: אשתו של ראש הממשלה נדבקה, במרפסות מוחאים כפיים לרופאים. בצרפת: בחירות מקומיות למרות ההשבתה

סוכנויות הידיעות פורסם: 15.03.20, 13:25

שתף בפייסבוק f

הדפסה

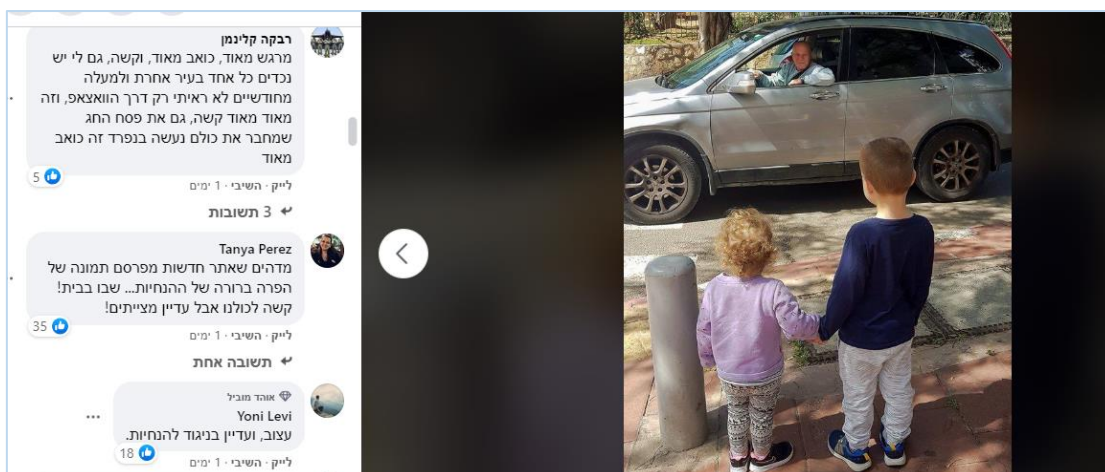
בנט: "נכדים, אל תתקרבו לסבא וסבתא"

שר הבטחון קורא לצעירים שלא להיות בקרבתם של אנשים מבוגרים וקורא לנכדים להימנע מביקורים אצל סבא וסבתא: "הקוקטייל הקטלני הוא חיבור של צעירים וזקנים"

ניא עזרא, חדשות סרוגים
09:05 17.03.20 כ"א באדר תשפ

'מה יהיה עם החג?'

משרד הבריאות: משפחות לא יוכלו לחגוג יחד את ליל הסדר

היועץ המשפטי של משרד הבריאות מבהיר, כי ההנחיות החדשות אוסרות גם סעודה משותפת של 'ליל הסדר' לקרובי משפחה שלא גרים באותו בית • רבים לחוצים: "מי ישאל את ארבע הקושיות?" (חדשות)

דוד הכהן | כ"ט באדר תשפ 16:40 25.03.20

תגיות: בניף הקורונה, קורונה, פסח, ליל הסדר, משרד הבריאות